

PSYCHOLOGIE VE ŠKOLNÍ PRAXI

ZS1MK_PSSP

LITERATURA

- Kosíková, V. (2011) Psychologie vzdělávání a její psychodidaktické aspekty. Praha: Grada.
- Škoda, J., Doulík, P. (2011) Psychodidaktika. Praha: Grada,
- Fontana. D. (2007) Psychologie ve školní praxi. Portál.

PSYCHOLOGIE VE ŠKOLNÍ PRAXI

- Využití poznatků psychologie v procesu učení a vyučování tak, aby bylo učení a vyučování efektivní.
- Koncept celoživotního učení (děti, dospělí).
- Využití v každodenní práci učitele a dalších odborníků, kteří se podílejí na výchově dětí.
- Efektivní metody učení (žák), vyučování (učitel).
- Spojeno s přímou aplikací na činnosti učitele, podpora profesního rozvoje učitele.

PSYCHODIDAKTIKA (90. LÉTA 20. STOL., ŠTECH)

- Interdisciplinární teorie propojující přístupy a poznatky obecné didaktiky, psychologie učení, kognitivní psychologie, kybernetiky, komunikačních technologií a dalších. (Průcha, et al. , 2003)
- Využití psychologie v didaktice.
- Podstatou je poznání, že vzdělávací procesy je nutno vysvětlovat z psychologických zřetelů.
- Disciplína, která se zabývá psychologickými otázkami vyučování (Hartl, Hartlová, 2000)

(kognitivní psychologie, biochemické mechanismy paměti a učení, neurofyzologie, ..)

Psychodidaktika

- Metakognice – přemýšlení o myšlení, uvědomování si vlastních kog. procesů
- Řízení vlastního učení
- Metakognice rozvíjí žákovské a studentské kompetence k učení
- Učit se učit, řešit problémy,
- Přemýšlet o podstatě pojmů , problémů ..

Didaktika

- Kognice - vázána na kontext, učení s porozuměním, znalost, interpretace, aplikace
- Kognitivní kompetence – porozumět, aplikovat porovnat, vysvětlit,..

PSYCHODIDAKTIKA

- Kognitivní styl a učební styl žáka
- Vyučovací styl učitele (učitelovo pojetí výuky)
- Dětské pojetí učiva, dětské prekoncepty
- Pedagogický konstruktivismus, konstruktivní vyučování
- Neurofyziologické základy paměti a učení
- Školní diagnostika jako nástroj psychodidaktiky
- Hodnocení, sebehodnocení
- Využití psychodidaktických poznatků při učení a vyučování

Kognitivní a učební styl žáka

KOGNITIVNÍ STYL

- Způsob poznávání, výběr, vnímání, třídění, ukládání a kódování přijímaných podnětů a informací
- Individuální – vychází z předchozího učení a zkušeností, má vrozený základ
- Charakterizován osobním tempem a zaměřením na přesnost, postupy, které člověk používá v učebních situacích

DIMENZE KOGNITIVNÍHO STYLU

- **Přesnost - přibližnost**, (Bruner1956)
- **Uvážlivost - impulzivnost**, (Witkin,1966)
- **Závislost na poli - nezávislost na poli**
globálnost analytičnost (Kagan)

1. DIMENZE

PŘESNOST - PŘÍBLIŽNOST (BRUNER)

- V této dimenzi jde o to, jedinec s krajní mírou **přesnosti** odkládá zpravidla tvorbu hypotéz do té doby, než nashromáždí dostatek poznatků.
- Oproti těmto jedincům, jedinci s krajní mírou **přibližnosti** si vytvoří hypotézu rychle, a když se tato hypotéza neosvědčí, obvykle se musí vrátit a začít znovu.

2. DIMENZE

ZÁVISLOST ČI NEZÁVISLOST NA POLI (GLOBÁLNÍ X ANALYTICKÝ) - WITKIN

- Witkin si všiml toho, že někteří lidé se jeví jako méně schopní než jiní odlišit v dané situaci podstatné podněty od nepodstatných. (**globální kognitivní styl, závislý na poli**). Jeví se tedy jako méně schopní se rozhodnout, která informace v dané situaci patří do důležitých tříd či do těch, kterým nemusíme věnovat pozornost. „Globální“ jedinci jsou méně schopni vybavit si podrobnosti ve zkouškách vybavování, snáze ovlivnitelní druhými lidmi.
- **Analytický** kognitivní styl je opakem.

3. DIMENZE

UVÁŽLIVOST – IMPULZIVNOST (KAGAN)

- **Uvážlivé děti** mají podle Kagana méně chyb než děti impulzivní, zvláště při podnětných a náročných úkolech. Mají silnou touhu odpovědět napoprvé správně. Promýšlí déle správnou odpověď než ji vysloví (mohou projevovat přehnaný strach z jakékoli chyby, pomalé)
- **Impulzivní děti** „střílejí“ odpovědi s nadějí, že jedna z nich bude správná a že i případné chyby jim přinesou vhodnou zpětnou informaci od učitele.

KOGNITIVNÍ STYLY A STYLY UČENÍ - VZTAH

- Vzájemný vztah obou těchto pojmů je od mnoha autorů chápán zcela odlišně. (Mareš, 1998)
- V úvahu tedy připadají 4 možnosti:
 - 1) oba pojmy se částečně překrývají (tedy něco spol. a něco odlišné)
 - 2) oba pojmy jsou totožné (rozdíly nejsou zásadní)
 - 3) první je součástí druhého (pojem KS je obecnější, širší, pojem SU je speciální)
 - 4) druhý je součástí prvního (SU je bohatší a širší pojem, KS představuje jen jednu jeho složku)

STYLY UČENÍ

- Jsou to projevy individuality člověka.
- Jsou to postupy při učení, motivovanost, struktura, posloupnost, hloubka, propracovanost, flexibilita.
- Vytvírají se z vrozeného základu, ale obohacují a přeměňují se během života jedince ať už záměrně nebo bezděčně.

UČEBNÍ STYL

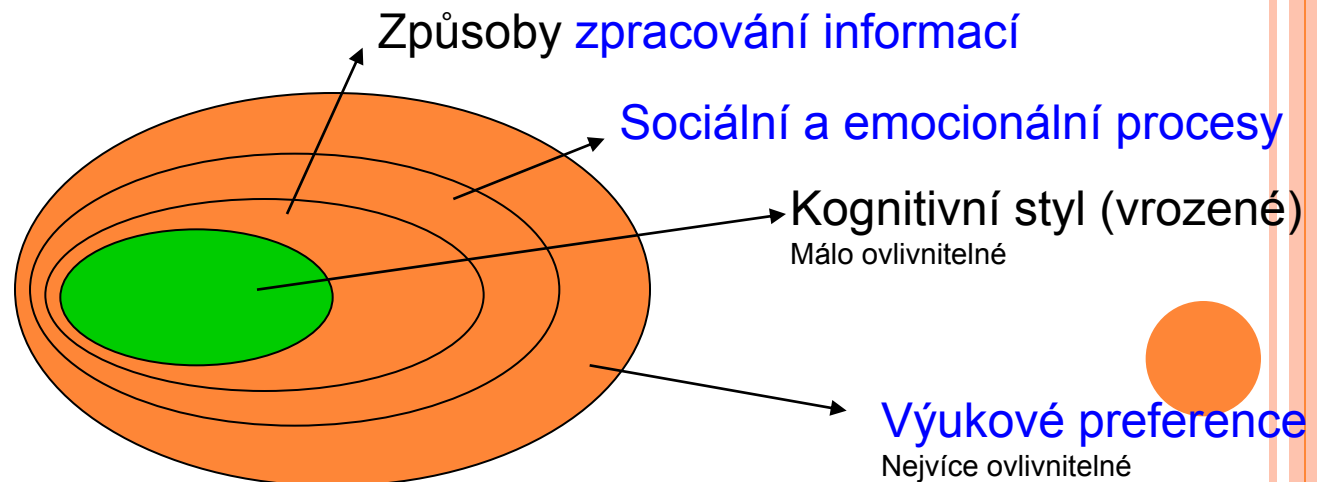
- Takové postupy, které člověk používá v určitém období života v učebních situacích. (mladší děti impulzivnější)
- Individuální způsob osvojování poznatků
- Do jisté míry závislé na obsahu
- Vznikají na vrozeném základě
- Ovlivnován osobnostními charakteristikami žáka

UČEBNÍ STYLY

- Vznikají na vrozeném základě (kognitivní styl) a rozvíjejí se spolupůsobením vnějších (motivační, emocionální, sociální) a vnitřních vlivů
- Postupy, které člověk používá v učebních situacích
- Individuální způsob osvojování poznatků
- Obdobný postup v různých učebních situacích

(Model cibule, L. Curryová
In Škoda, Doulík, 2011, s. 47)

TYPY UČEBNÍCH STYLŮ (MAREŠ, 1998)

PODLE MOTIVACE

- **Povrchový** – mechanické učení (pasivní-malé úsilí, aktivní- velká snaha),
- **Utilitaristický** – získat co nejlepší známku, uspět jakýmkoli způsobem (i podvádění, zalíbit se)
- **Hlubkový** – porozumět učivu, hluboký zájem o učení

TYPY UČEBNÍCH STYLŮ

DOMINANTNÍ SMYSL (SOVÁK, 1900)

- Sluchově – mluvní (auditivní)
- Zrakový (vizuální)
- Hmatový a pohybový (kinestetický)

UČEBNÍ TYPY

○ VIZUÁLNÍ

- k učení potřebuje tabulky, grafy, ilustrace, psané slovo, při odpočinku čte knihy či sleduje filmy

- během výuky je vhodné si podtrhávat, používat různé barvy a symboly, tabulky

UČEBNÍ TYPY

○ AUDITIVNÍ

- lépe se učí na základě toho, co slyší, upřednostňuje slovní výklad před texty a knihami, vhodné jsou také písničky, říkanky a filmy, při odpočinku poslouchá nejčastěji hudbu

- dobře si pamatuje rozhovory, to co řekl jejich spolužák či kolega

- při výuce je vhodné diskutovat o tématu s ostatními, vysvětlit své myšlenky ostatním, číst si své poznámky nahlas

UČEBNÍ TYPY

○ KINESTETICKÝ

- při rozčilení zatne zuby, pěsti; chodí sem a tam, gestikuluje, odpočívá při sportu, nejlépe se učí, když může zapojit celé tělo a prožívat situaci na vlastní kůži, látku si potřebuje „osahat“ – pomocí deskových her, projektů, aktivit „role-play“, „find someone who“

- je vhodné využívat ve škole všechny smysly, chodit do laboratoří a na exkurze, poslouchat příklady ze skutečného života, využívat obrázky a fotografie

UČEBNÍ STYL (KOHOUTEK, 2011)

- PRAVOHEMISFÉROVÝ – intuice, fantazie, globální, emoce, představy, umělecký
- LEVOHEMISFÉROVÝ – logický, analytický, postupný, verbální, racionální

DIAGNOSTIKA

DOTAZNÍK LSI (DUNN, DUNNOVÁ, PRICE, 1984)

3.-12. ROČNÍK

- Konečná verze v 80.letech 20. stol., 104 položek, 22 faktorů, 4 oblasti

česká verze Praha, 2004, přeloženo Mareš, Kantorková, Pýchová, 71 položek, 21 faktorů

- 1) **preferenze fyzikálního prostředí** (hluk, světlo, teplo, nábytek,..)
- 2) **intencioální aspekty** (vnější, vnitřní motivace, odpovědnost, vytrvalost, strukturování úkolů,....)
- 3) **sociální potřeby** (sám , s kamarády, s autoritou, ...)
- 4) **psychofyzilogické potřeby** (preference denní doby, potřeba pohybu, preference určitého způsobu přijímání informací,...

DOTAZNÍK LSI IIA

D.A. KOLB, (1989)

- Jeho model je postaven na myšlence, že učení preference mohou být popsány pomocí dvou kontinuí:
- (AKT) aktivní experimentování- (REF) reflektivní pozorování
- (ABS) abstraktní pojmy, zobecňování-(KON) konkrétní zkušenosti

LSI, Kolb je určena pro stanovení individuální vzdělávací preference

- **KONVERGENT** (aktivní experimentování-abstraktní konceptualizace)
- **AKOMODÁTOR** (aktivní experimentování-konkrétní zkušenosti)
- **ASIMILÁTOR** (reflexní pozorování-abstraktní konceptualizace)
- **DIVERGENT** (reflexní pozorování-konkrétní zkušenosti)

DIAGNOSTIKA

- Přímé metody – pozorování při učení, výuce, při práci
- Nepřímé metody – častější u výzkumníků
 - Analýza žákovských produktů (náčrtky, poznámky, sešity)
 - Analýza žákova portfolia (vývoj)
 - Polostrukturovaný rozhovor
 - Projektivní techniky
 - Dotazníky, škály

VYUŽITÍ

- Učitel volí správné vyučovací postupy
- Vnímání rozdílů mezi žáky
- Pro žáka zefektivňování učení
- Individuální přístup
- Diagnostika – pozorování, rozhovor, dotazník, analýza produktů (písemné, grafické práce dětí)
- Hromadné vyučování rozvíjí povrchový styl
- Problémové vyučování rozvíjí hloubkový styl učení

STRATEGIE

- **Ovlivňování stylu** učení žáků – **učitel se snaží změnit styl učení žáka**, dotýká mechanismů vlastních vnitřních poznatkových systémů žáka, nabízí mu možnosti různých postupů učení, výukové preference, sociální a emocionální procesy (klíma ve třídě, akceptace sebepojetí, naplňování ambicí, zájmů, úspěch), způsoby zpracování informací.
- **Neovlivňování stylu** učení žáků – učitel svůj vlastní vyučovací **styl přizpůsobuje žákům**, chce, aby jeho výuka oslovovala co největší počet žáků (obrázky, modely, vizualizace, praktické činnosti, experimentování, hlasité čtení, parafrázování, obrazy, schémata, nákresy,..).

ZADÁNÍ Č. 1: ZJISTĚTE SVŮJ STYL UČENÍ

Využijte dotazník LSI (Dunn, Dunnová, 1975) nebo LSI Ila (Kolb, 1989)

Struktura:

- 1) Zamyslete se nad svými postupy učení.
 - 2) Navrhněte možnosti zlepšení postupu učení.
 - 3) Jak zvýšit efektivitu svého učení (vizualizace, poslech, diskuse,..)
 - 4) Jak zlepšit prostředí.
-
- Pokuste se o analýzu svého vlastního stylu učení.
 - Doporučte nové postupy učení se záměrem zvýšení efektivity.

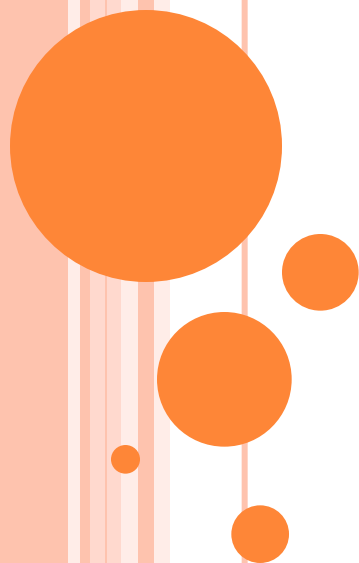

ZDROJE:

- Mareš, Jiří; Styly učení žáků a studentů, Portál, Praha, 1998
- Fontana, David; Psychologie ve školní praxi, Portál, Praha, 2007

VYUČOVACÍ STYL UČITELE

pssp

VYUČOVACÍ STYL UČITELE

- Individuální, specifický způsob vyučování, který učitel preferuje
- Projevuje se konkrétními strategiemi a způsoby řízení učební činnosti žáků, volbou organizačních forem, metod a postupů, typů materiálních didaktických prostředků, komunikačních schémat během vyučování
- Často se překrývá s výchovnými styly (autoritativní, liberální, demokratický)

VYUČOVACÍ STYL

- Mnohovrstevná množina
- Na základě kognitivního stylu (obtížně ovlivnitelný, vrozený) společné s učebním stylem
- Učitelovo pojetí výuky (učitelova každodenní filosofie týkající se způsobu výběru učiva, výukových metod, komunikace se žáky apod.)
- Vyučovací styl je zejména ovlivněn učitelovým pojetím
- Učitelovo pojetí je součástí učitelova profesního já
- Nejvíce ovlivnitelné jsou učitelovy vědomosti a dovednosti a způsoby řešení ped. situací

)

TYPY VYUČOVACÍCH STYLŮ

- **PRAVOHEMISFÉROVÝ** – globální, umělecký
- **LEVOHEMISFÉROVÝ** – logický, analytický, verbální, racionální (Kohoutek, 2011)

Vychází z kognitivního stylu (Witkin)

- **GLOBALNÍ** – komplexní vnímání, prvky v kontextu situace, více pavidotrop, empatičtější, potřeby a přání žáků, rovnoměrný rozvoj všech **složek osobnosti**
- **ANALYTICKÝ** – jednotlivé prvky odlišuje od kontextu situace, spíše logotrop, orientace na výkon

VYUČOVACÍ STYL UČITELE

(FENSTERMACHER, SOLTIS, 2007)

- **Manažerský** (exekutivní) – učitel manažer učení, obsah vzdělávání a metody, menší důraz na potřeby žáků, transmise znalostí, dobrý organizátor, efektivní učení, systematický, zdůrazňuje **metody, učivo**, znalosti, výsledky, konformita, ne potřeby žáků,
- **Facilitační** (podporující) – rozvoj osobnosti žáka, vztahy a interakce s žákem, zvládnutí učiva není cílem, ale prostředek k dosažení rozvoje individuality žáka, zaměřuje se, **na žáka**, vztahy, interakce mezi učitelem a žákem, cíle.

(humanistická psy, konstruktivismus, mnohočetná inteligence)

VYUČOVACÍ STYL

- **Liberální** (pragmatický) – dominantní jsou vzdělávací cíle a znalost učiva, vedlejší vyučovací metody, potřeby žáků, vztah mezi učitelem a žákem, zaměřuje se na **učivo a cíle**, usiluje o výchovu ušlechtilé a kompetentní osobnosti, intelektuální dědictví, vznešené ideály, vědní obory, autonomie, hledání, pravdy, poznání a krásy.

SPOLEČNÝ RÁMEC

- **M – metody výuky**
- **Ž – potřeby žáka, rozvoj osobnosti žáka**
- **U – učivo, znalosti, vědomosti**
- **C – cíle výuky**
- **I – interakce mezi učitelem a žákem**

VYUČOVACÍ STYL

- Má učitel možnost ovlivňovat styly učení svých žáků?
- Má možnost ovlivňovat vlastní vyučovací styl?
- Diagnostika učebních stylů žáků je klíčová pro efektivitu výuky
- Učitel pak volí didaktické zpracování, metody, učivo.

ZDROJE

- Fenstermacher, Soltis. (2008) Vyučovací styl. Praha: Portál.

UČITELOVO POJETÍ VÝUKY

(JIŘÍ MAREŠ, JAN SLAVÍK, TOMÁŠ SVATOŠ, VLASTIMIL ŠVEC, 1996)

- **Je sít' učitelových představ** o výuce
- **Je učitelova mentální reprezentace, pedagogická filosofie**, jak učit, jak přistupovat k učivu, žákům, jaké volit metody, které jsou účinné a efektivní, organizační formy výuky, vhodnost pro určité pedagogické situace, využití individuálního přístupu, pojetí role učitele, kolegy, nadřízeného, rodiče, pojetí žáka a jeho rozvoje atd.
- **Souhrn, komplex profesních idejí**, představ, předsudků, očekávání, postupů, které vytvářejí kognitivní základnu pro učitelovo jednání , vnímání a realizaci edukačních procesů

UČITELOVO POJETÍ VÝUKY

- **Je to učitelovo profesní já**, způsob pedagogického myšlení a jednání.
- Je to neucelený soubor učitelových názorů, přesvědčení, postojů a taky argumentů, kterými je učitel zdůvodňuje.
- Je implicitní, skryté
- Není plně uvědomované
- Emocionálně orientované
- Relativně stabilní
- Individuálně odlišné
- V průběhu profesní dráhy se mění

UČITELOVO POJETÍ VÝUKY

- Složky

- učitelovo pojetí cílů

- pojetí učiva

- organizace, metody

- pojetí žáka

- učitelské role, sebe sama

- rodičů, nadřízených

- *Podle odhadů podíl učitelů na žákových výsledcích je zhruba 50%, zbytek odpovědnosti je na žákovi, rodině, vnějších podmínkách??.*

UČITELOVO POJETÍ VÝUKY

- **Učitelovo pojetí výuky je proměnná skrze niž se lomí většina snah měnit pedagogickou realitu**
- shora /zákony, vyhlášky, metodické pokyny, příkazy, doporučení/
- i zdola /výsledky žáků, jejich rodičů, laické veřejnosti/.

- ***Má každý učitel své pojetí výuky?***

VÝVOJ **UČITELOVA POJETÍ VÝUKY**

- Vzniká postupně a v průběhu **profesionální dráhy se proměňuje.**
- Začíná v době, kdy je sám žákem, pak se utváří na PF vlivem studia pedagogiky, psychologie, didaktiky (prekoncept učitelova pojetí výuky).
- V prvních letech praxe si **učitel své pojetí hledá, dotváří.**
- Zvládnutí profese předpokládá hlubokou změnu subjektivních zkušeností a následně změnu osobnostních struktur.

UČITELOVO POJETÍ VÝUKY

- Mění se mapy subjektivního světa, přesouvají se akcenty. Poté co základní změny proběhnou, **někteří učitelé setrvávají** u nalezeného pojetí
- Už je jen propracovávají, zpřesňují a zdůvodňují. Někteří učitelé **už nehledají dál** a tvrdí ze jejich pojetí výuky je **už optimální**
- **Jiní jsou otevření ke změnám a své pojetí obměňují.**

UČITELOVO POJETÍ VÝUKY

Učitelovo pojetí výuky **je ovlivňováno** po celou profesionální dráhu učitele a to:

- **Minulými pedagogickými zkušenostmi učitele,** změnami jimiž učitelská profese v dané společnosti prochází.
- Možnostmi učitele reálně ovlivnit svůj profesní vzestup tím, že bude zlepšovat svou pedagogickou práci atd.

Nedá se říct, že kvalita učitelova pojetí výuky je jen funkcí věku: čím je učitel starší, tím je jeho pojetí lepší. Možná existuje jisté pásmo věkového optima, v němž je učitelovo myšlení a jednání nejlepší.

UČITELOVO POJETÍ VÝUKY

- Někteří výborní učitelé – k pedagogickému mistrovství se dostávají až ve vysokém věku a nemají dost sil ani času, aby nabyté poznání v plném rozsahu uskutečnili anebo je dokázali v použitelné podobě předat mladým kolegům.
- Důležité pro učitelovo pojetí výuky je i schopnost sebereflexe.

UČITELOVO POJETÍ VÝUKY

○ **Míra vyhraněnosti učitelova pojetí výuky**

Mnozí učitelé nemají jasně formulované pojetí výuky. Spíše jde o volné seskupení pedagogických zásad a doporučení, které osobně přijímají a teoretické a praktické argumenty, jimiž zdůvodňují své názory. Učitelovo pojetí může být mlhavé, nevyhraněné a až jasné neměnné zásady.

○ **Míra originálnosti**

Jsou učitelé, kteří tvořivě zkoušejí, hledají takové pojetí, které by odpovídalo jejich podmínkám, poznatkům z psychologie a pedagogiky i zkušenostem z praxe

UČITELOVO POJETÍ VÝUKY

Metody zkoumání učitelova pojetí výuky

- Pozorování
- Dotazníky
- Rozhovor
- Kvalitativní metodologie - Nedokončené věty,..
- Řešení modelových situací
- Taxonomie pro sebereflexi

DVĚ SONDY DO UČITELOVA POJETÍ VÝUKY V POLISTOPADOVÉM OBDOBÍ (MAREŠ)

- Pedagogické myšlení učitelů je jedním z klíčů ke změnám ve školství. V roce 1993-95 proběhly dvě sondy, které zjišťovaly učitelské pojetí výuky.
- **První vzorek** - učitelé 1.a 2. Stupně náhodně vybraní z městských i vesnických škol. Celkem bylo osloveno 54 učitelů
- **Druhý vzorek** – 6 učitelů kursu z centra pro další vzdělávání učitelů, učitelé, kteří mají zájem dozvědět se něco nového, pracovat na svém profesionálním růstu.

UČITELOVO POJETÍ VÝUKY

Metoda (Mareš, 1990), která využívá projektivní techniky. Jedná se o **34 nedokončených vět**, seskupených do 6 celků (cíle, učivo, žák a třída, vyučovací metody, okolí).

Učitel si vybral svůj aprobační předmět a k němu vztáhl své odpovědi. Úkolem bylo doplnit nedokončené věty tak, aby vystihovaly jeho vlastní názor na výuku.

UČITELOVO POJETÍ VÝUKY

Ve výsledcích lze vyzorovat řadu tendencí:

- Opatrné uvolňování pravidel žákovského chování ve třídě.
- Posun od pamětního učení k samostatnějšímu a tvořivějšímu učení.
- Snahu učitelů vymezovat základní učivo.
- Postupné odklánění se od učebnice, jako hlavního zdroje poznatků.
- Většina učitelů je ochotna zabývat se metodickými inovacemi výuky

UČITELOVO POJETÍ VÝUKY

- Narůstání debat o učivu, vyvíjení větší aktivity učitelů při doplňování si poznatků o učivu.
- Obohacování o aktivnější a pestřejší formy.
- Nezměněné uvažování učitelů o žákovském neúspěchu – vrozené příčiny, nedostatečná vnitřní motivovanost, nesoustředěnost a špatné rodinné zázemí.
- Učitelské kredo zahrnuje kladný vztah k dětem, skeptické postoje k současné podobě učitelské profese a postavení učitele ve společnosti.

UČITELOVO POJETÍ VÝUKY

- Je důležité mapovat a rozvíjet individuální pojetí. **Učitelovo pojetí efektivních vyučovacích postupů je jednou z vnitřních determinant jeho pedagogické tvořivosti.**
- Pedagogické dovednosti a kompetence tvoří zřejmě společně s **učitelovým pojetím výuky jádro vyučovacího stylu učitele.**
- Využívají se i kvalitativní přístupy ke zkoumání učitelova pojetí výuky-kazuistiky, případové studie, které je nutné podrobněji analyzovat a srovnávat a činit z nich určité zobecňující závěry.

UČITELOVO PROFESIONÁLNÍ JÁ

Učitelovo pojetí výuky může být součástí učitelova profesionálního já.

- Retrospektivní – deskriptivní, hodnotící, snahové, normativní
- Prospektivní - učitelova další perspektiva

MENTÁLNÍ REPREZENTACE

JÁ-UČITEL

- Kognitivní – sebepoznání, sebepotvrzení
- Emoční – sebehodnocení , sebeúcta
- Konativní – seberealizace, sebekontrola, sebeprosazování

- Já
 - - aktuální
 - - ideální
 - - požadované

SEBEPOJETÍ UČITELE

- Souhrn představ o sobě
- Uchování vlastního já, je klíčovou potřebou každého jedince
- Sebehodnocení – představa sebe z hlediska vlastní kompetence sociální, morální, výkonové, zdrojem sebehodnocení je sebereflexe

SEBEREFLEXE

- K čemu je dobrá sebereflexe? Je významná pro korekci profesního sebeobrazu, napomáhá připravovat činnosti budoucí, nashromážděné individuální zkušenosti přecházejí do podoby **profesního pojetí a sebepojetí**.
- Komunikativní pojetí sebereflexe hovoří o vnitřním dialogu učitele se sebou samým.
- U budoucích učitelů se provádí nácvik sebereflexe v nácvikových pedagogických situacích.

JÁ V ROLI UČITELE

- Charakterizujte se ve své profesní roli učitele.
- Jak se vidíte?
- Jaká je podle vás role učitele?
- Jaké jsou vaše představy o výuce, jak by měla vypadat?
- Jak učím, jaké metody považuji za účinné?
- Co je cílem učitele, jaké cíle si kladete?
- Co bych chtěl/a v roli učitele dokázat?
- Máte nějaké své osobní pedagogické zásady, svou pedagogickou filosofii?
- Co očekáváte od své profesní role, jaké pocity máte teď?

OTÁZKY SMĚŘUJÍCÍ K SEBEREFLEXI UČITELŮ

- ÚKOL Č. 2

- Jaké jsou moje výsledky v práci a proč?
- Jsem vnímán jako úspěšný učitel?
- Co jsem skutečně dokázal v práci?
- Jaké jsou moje znalosti, schopnosti, dovednosti a proč?
- Jaké jsou moje návyky, postoje, co jsem přijal a s čím se ztotožnuji?
- Co se ode mne očekává, abych naplnil požadavky školy?
- Odpovídají požadavky školy představám o mých možnostech?

OTÁZKY SMĚŘUJÍCÍ K SEBEREFLEXI UČITELŮ

- Posiluje škola moje požadavky a moje kladné postoje ke škole?
- Jaké jsou moje zájmy, povahové vlastnosti?
- Jak si poradím s problémem?
- Jakou zkušenost z toho vyvodím?
- Čím nejčastěji vyplním volný čas?

ÚKOL č. 3

ZAMYSLETE SE NAD SVÝM POJETÍM VÝUKY

- Odpovězte si na otázky a doplňte nedokončené věty.
- Jaká je podle vás role učitele ve vzdělávacím procesu ve škole?
- Jaké jsou vaše představy o výuce, jak by měla vypadat?
- Co děláte / co určitě neděláte v roli učitele?
- Jak učím, jaké metody a formy výuky považuji za účinné, využívám ve své praxi.
- Jak chci učit, jaké nové nebo další metody a formy výuky považuji za účinné, chci je využít ve své praxi.
- Co je cílem učitele, jaké cíle si kladete?
- Co bych chtěl/a v roli učitele dokázat?

ZAMYSLETE SE NAD SVÝM POJETÍM VÝUKY

- Máte nějaké své pedagogické zásady, svou pedagogickou filosofii? Uveďte.
- Co očekáváte od své profesní role, jaké pocity teď máte?
- Změnil se nějak váš pohled na roli učitele v průběhu studia/v průběhu praxe? Jak?
- Jak byste charakterizoval/a roli žáka?
- Jaké nároky a požadavky kladete na žáka?
- Co u svých žáků nejvíce rozvíjíte, podněcujete?
- Jak pracujete se školní třídou/skupinou žáků?

ZAMYSLETE SE NAD SVÝM POJETÍM VÝUKY

- Pod efektivním vyučovacím postupem si představuji
- Chtěl/a bych, aby moje vyučování.....
- Své žáky vnímám jako.....
- Nejtěžší na roli učitele je
- Obávám, se
- Těším se
- Moje očekávání v roli učitele při vykonávání učitelské profese

ZDROJE

- Jiří Mareš, Jan Slavík, Tomáš Svatoš, Vlastimil Švec. Učitelovo pojetí výuky. 1996.

**Dětské pojetí učiva,
dětské prekoncepty
a jejich využití ve výuce**

DĚTSKÁ POJETÍ A VNITŘNÍ POZNATKOVÉ SYSTÉMY ŽÁKŮ

- Dětské interpretace světa, jak dítě vidí svět kolem sebe, dítě má svou představu
- Souhrn žákových subjektivních poznatků, představ, přesvědčení, emocí a očekávání týkající se nějakého pojmu.
- Získává je vlastní zkušeností je intuitivní, trvalé, efektivní
- Ukládá se do dlouhodobé paměti
- Vytváří vnitřní poznatkový systém

DĚTSKÁ POJETÍ A VNITŘNÍ POZNATKOVÉ SYSTÉMY ŽÁKŮ

Spontánní učení dětí je efektivní

- Objevování něčeho nového je radostí
- Je přiměřené individuálním schopnostem
- Dítě zažívá úspěch
- Informace jsou přijímány co nejvíce smysly současně
- Je spojeno s individuálním prožitkem a zkušeností
- Přijímané informace vytvářejí asociační vazby s již osvojenými poznatky
- Není spojeno a nadměrným stresem

VNITŘNÍ POZNATKOVÝ SYSTÉM

- Je rigidní, založený na zkušenosti dítěte
- Součástí jsou dětská pojetí, naivní dětské představy, prekoncepty
- Z pohledu dospělých mohou být naivní, nesmyslné , chybné

TERMINOLOGIE (MAREŠ, OUHRABKA, DOULÍK)

Terminologie nejasná

- Žákovo pojetí
- Žákova interpretace
- Prekoncepty
- Spontánní představy
- Dětská porozumění
- Naivní teorie
- Mentální reprezentace
- Miskoncepce, paralelní koncepty
- Mohou v sobě zahrnovat prekoncepty, miskoncepce, koncepty, mentální mapy, emocionální prožitky

DĚTSKÉ POJETÍ (Doulík 2001, Čáp, Mareš 2001)

struktura

- **Kognitivní dimenze** - obsah a rozsah pojmů, vztahů, znalosti, vědomosti, vzniká záměrně i spontánně, je předmětem cílené výuky,
- **Afektivní dimenze** - postoj, hodnoty, přesvědčení, emoce, individuální zkušenost,
- **Konativní** – žákovy snahy jednat určitým způsobem při práci s daným učivem

Zastrukturování pojmu - v kognitivní mapě, vztahy, hierarchie

Plasticita - schopnost reagovat na další informace

Doulík, Pavel. Geneze dětských pojetí vybraných fenoménů. Studia Paedagogika, Ústí n.L., 2005. ISBN 80-7044-697-8.

Čáp, J., Mareš J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 2001.

DĚTSKÉ POJETÍ FENOMÉNU - VÝZKUMY

- Souhrn subjektivních poznatků, osobních zkušeností, představ, přesvědčení, očekávání a emocí týkající se fenoménu. (Čáp, Mareš, 2001)
- Život (Doulík, Škoda, Hajer-Mullerová, 2005)
- Fotosyntéza (Osuská, Pupala, 1997)
- Ekosystém (Jelemenská, 2007)
- Zeměkoule (Vosniadou, 1992)
- Mapa Evropy (Gavora, 1992)
- Zdraví a nemoc (Mareš, 1993, Mareš 2003, Dvořáková 2007, Librová 2007,)
- Rakovina, zdraví a nemoc, smrt (Žaloudíková, 2009)
- Pacientovo pojetí zdraví (Vachková, Mareš, 2009, 2010)
- Energie, hoření, hustota, jed, plast (Škoda, Doulík, 2005)
- Tělesné postižení (Hladíková, 2012)
- Žákovské miskoncepce přírodovědného učiva (Kubiatko et al, 2007) Ptáci

DĚTSKÉ POJETÍ

- Vědecké pojmy si dítě neosvojuje v hotové podobě, ale přepracovává je (miskoncepce-mylné představy, paralelní koncepty)
- Konceptuální změna
- Dětské prekoncepty determinují efektivitu vzdělávání
- Jsou formovány mimoškolními vlivy médií, internetem, atd.

DĚTSKÁ POJETÍ

- Největší rozdíl mezi **spontánním učením a tradiční výukou** je ve způsobu, kterým jsou nové poznatky začleňovány do již existujících struktur → u spontánního učení dochází k dynamické modifikaci ve smyslu asimilace a akomodace.
 - **Asimilace**- nově přicházející poznatek je v souladu s dosavadním vnitřním poznatkovým systémem žáka, nenarušuje vnitřní spojitost, zapojení do již stávajících struktur
 - **Akomodace** – nový poznatek je v rozporu s vnitřním poznatkovým systémem → vnitřní poznatkový systém je pozměněn, přizpůsoben tak, aby byl v souladu s novým poznatkem

SPONTÁNNÍ UČENÍ

Emocionálně podbarvené

Experimenty, zkoušení,
učení z chyb a nezdarů,
pozorování

Praktické zkušenosti

Bez stresu z nedostatku
času

Kooperace

Individuální tempo

Zapojení co nejvíce smyslů

Poznatky využívané v
každodenním životě

ŠKOLNÍ VÝUKA

Nudné, nezajímavé

Zprostředkované,
minimalizovaná vlastní
zkušenost, předávání
hotových poznatků

Slovní metody

Stres → horší paměť,
koncentrace, výsledky,...

Kooperace mezi žáky je
nežádoucí či sankciovaná

Tempo průměru

Chudá na smyslové
podněty

Poznatky příliš teoretické
(žáci nevidí uplatnění)

DIAGNOSTIKA

- Fenomenografické interview
- Fenomenografická analýzy textu a kreseb
- Pojmové mapování (strukturální složky pojetí)
- Vnitřní poznatkový systém žáka , znalostní struktura
- Mentální mapy (T. Buzan, A. Buzan)
- Dotazník – otevřené otázky
- Didaktické testy kognitivní hledisko – vědomosti (co si myslíš, popiš svou představu,...)

METODY ZKOUMÁNÍ (ČÁP, MAREŠ, 2001)

výzkumná metoda	kvantitativní výzkum	kvalitativní výzkum	vhodnost z hlediska věku	náročnost na	komplexnost	použitelnost ve školní praxi
interview	nevhodné	vhodné	univerzální	čas vyhodnocení	multi-dimenzionální	omezená
dotazník	vhodný	nevhodný	starší probandi	přípravu, provedení, distribuci	zejména afektivní složka	vhodná
pojmové mapování	méně vhodné	vhodné	starší probandi	přípravu, provedení, vyhodnocení	multi-dimenzionální	omezená
klinické interview	nevhodné	vhodné	univerzální	přípravu, provedení, interpretaci	multi-dimenzionální	omezená
didaktický test	vhodný	méně vhodný	starší probandi	přípravu, vyhodnocení	zejména kognitivní složka	vhodná
analýza textů	nevhodná	vhodná	starší probandi	vyhodnocení	multi-dimenzionální	omezená
analýza kresby	nevhodná	vhodná	mladší probandi	vyhodnocení	multi-dimenzionální	omezená

ZÁSADY A POSTUPY OVLIVŇOVÁNÍ POJETÍ UČIVA

- Pro účinné působení na žáka by měl učitel navodit:
 - **nespokojenost žáka s dosavadním pojetím učiva - motivace.** (Dítě musí nenásilně dospět k přesvědčení, že je jeho pojetí v rozporu se skutečností)
 - nové pojetí musí být podáno **srozumitelně**
 - nové pojetí musí být **přesvědčivé** a pro žáka **přijatelné**
 - nové pojetí musí být pro žáka **užitečné, použitelné**

KONCEPTUÁLNÍ ZMĚNA - Oborová didaktika (CONCEPTUAL CHANGE)

- Kognitivní konflikt
- Přijetí nové informace
- Konceptuální změna

- Pedagogický konstruktivismus

Dítě si konstruuje pojmy postupně do své představy světa přijímá vědecké pojmy

Konstruktivní x Transmisivní výuka

APLIKACE V PRAXI

- Dětská pojetí stěžejních fenoménů tematických celků, klíčové fenomény, v centru kognitivních map
- Podporuje individuální přístup
- Práce v homogenních skupinách podle úrovně pojetí určitého fenoménu, projektová výuka
- Najít nejčastější miskoncepce a paralelení koncepty a jejich zdroj, tvorba učebnic (učebnice hlavní nástroj při projektování výuky učitelem)
- Mapování poloha fenoménů v kog. mapě, vizualizace, zjišťování příčin neprospěchu, implicitní vztahy v systému žáka
- Pedagogický konstruktivismus

VYUŽITÍ DĚTSKÝCH PREKONCEPTŮ

OPTIMALIZACE A ZEFEKTIVNĚNÍ PRÁCE UČITELE

- Pomohou učiteli vymezit opěrné pojmy jednotlivých tematických celků (stěžejní)
- Vymezení klíčových pojmů a jejich vzájemných vztahů, nutné pro pochopení učiva
- Odhalí miskoncepce
- Podpoří individualizaci v přístupu ve výuce
- Vytvoření standartního pojetí, východisko při tvorbě učebnic, didaktická stránka
- Zjištění afektivní složky dětských pojetí umožňuje efektivněji ovlivňovat postoje a hodnoty žáků
- Poloha fenoménů v mentálních mapách má vysokou kvalitativní i kvantitativní v systému poznání žáka (příčina neprospěchu)
- Aktuální stav poznání žáků, jiné než před 10lety, důležitost práce učitele, flexibilnější než učebnice
- Přiblížit školní vzdělávání běžnému životu, vnitřní motivace, pro žáka zajímavější, interiorizace poznatků

★ ÚKOL Č. 4:

ZJIŠTĚNÍ DĚTSKÝCH POJETÍ RŮZNÝCH FENOMÉNŮ

1) Obrázek

- Instrukce: Namaluj a napiš , co pro děti jako jsi ty, znamená **zdraví/nemoc**, pojem **droga**(tabák, alkohol)/**smrt/život**,?
- Co děláš proto, abys byl zdravý? Co způsobuje, že jsi nemocný? Co děláš proto, abys nebyl nemocný?

2) Polostrukturovaný rozhovor

Co jsi nakreslil/a? Můžeš to blíže vysvětlit? Co ještě bys nakreslil/a? Můžeš to více popsat? Co ještě můžeš k obrázku říct? Co dále bys k tomu dodal/a? Co bys tam určitě nenakreslil/a?

LITERATURA

- Čáp, J., Mareš, J. (2001) *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-717-8463-X.
- Škoda, J., Doulík, P. (2011) *Psychodidaktika: metody efektivního a smysluplného učení a vyučování*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-802-4733-418.

KONSTRUKTIVISMUS VE VÝUCE

PSSP

KONSTRUKTIVISMUS

- Proud kognitivně psych teorií v polovině 20. stol.
- Duchovní otec J. Piaget
- Široký proud teorií ve vědách o chování a sociálních vědách zdůrazňující aktivní úlohu subjektu a jeho interakce s prostředím (ped. Slovník)
- Vznikl jako teorie učení, dnes je chápán jako teorie vzdělávání
- Konstruktivismu vidí učení v dynamické modifikaci původních dětských pojetí k současnému stavu vědeckého poznání.

KONSTRUKTIVISMUS

- Poznávání je determinováno vlastními kognitivními procesy učícího se jedince
- Snaží se využívat spontánní učení dětí
- Pracují s dětskými pojetími, které jsou neustále přebudovávány
- Nový poznatek musí být začleněn do preexistujících struktur mechanismem asimilace a akomodace
- Klade důraz na odhalení individuálně specifických způsobů myšlení, klíčová je metakognice. Která má afektivní složku

PŘÍSTUP K VÝUCE

- **Transmisivní přístup** k výuce - hotové poznatky jsou předávány dětem, dítě pasivní, předávání znalostí učitelem, jednotlivá fakta, mechanický postup, jednotlivá fakta
- **Konstruktivistický přístup** – dítě samo přichází na nové poznatky, např. řešením problému, dítě je aktivní, smysl, nalezení souvislostí, s ohledem na to, co již žák zná, ovlivněno dosavadními znalostmi, žák má příležitost s učivem pracovat, vzájemné sbližování světa dětských představ a vědeckých pojmů

VĚDECKÝ POJEM X DĚTSKÉ POJETÍ

- Brewer a Samarapungavan (1991, s. 213) uvádějí, jaký je **rozdíl mezi dětskými teoriemi a vědeckými teoriemi**. Dají se charakterizovat

Vědecké teorie

- Abstraktní
- Globální
- Vnitřně konzistentní
- Univerzální
- Vysvětlující
- Extrapersonální
- Přesné
- Objektivní
- Axiomatické
- Empiricky podpořené

dětské teorie

- Konkrétní
- Částečné
- Nekonzistentní
- Vázané na kontext
- Nevysvětlující
- Osobní
- Difusní
- Subjektivní
- Kvalitativní
- Empiricky nepodpořené

VĚDECKÉ MYŠLENÍ X DĚTSKÉ MYŠLENÍ

○ <u>Vědecké myšlení</u>	<u>dětské myšlení</u>
○ logické	nelogické
○ konsistentní	nekonsistentní
○ objektivní	subjektivní
○ flexibilní	rigidní
○ otevřené	dogmatické

KONSTRUKTIVISTICKÁ VÝUKA

- Znalosti nejsou pasivně přijímány, ale subjektem aktivně utvářeny v průběhu procesu poznávání
- Jedinec dokáže konstruovat své subjektivní obrazy světa, odrážející jeho individuální zkušenost
- Explicitně a záměrně pracují s dětským pojetím
- Důraz na individuální a specifické způsoby myšlení a osvojování poznatků
- Učení jako zásah do vnitřního poznatkového systému → je modifikován a restrukturalizován pod vlivem nově přicházejících informací, v mladším věku flexibilnější

PEDAGOGICKÝ KONSTRUKTIVISMUS

- Individuální konstruktivismus
- Sociální konstruktivismus

INDIVIDUÁLNÍ KONSTRUKTIVISMUS

- Nejlépe teoreticky propracovaný
- Konstrukce individuálního vědomí
- Znalost chápe jako individuální zkušenost

- Poznání je výsledkem adaptace člověka na prostředí
- Zaměřen na intrapsychické procesy

SOCIÁLNÍ KONSTRUKTIVISMUS

- Zdůrazňuje význam kulturního prostředí, sociálního kontextu (Vygotský, Bruner, Bandura)
- Realita je konstruována činností člověka
- Proces učení je sociální proces
- Individuální významy jsou ovlivněny prostředím
- Zaměřen na interpsychické procesy

EDUKAČNÍ APLIKACE

- Vychází z dětských prekonceptů a sleduje změnu
- Před výukou
- Po výuce
- Individuální přístup k žákovi

ZDROJE

- Čáp, J., Mareš. J. (2001). Psychologie pro učitele. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-717-8463-X.
- Škoda, J., Doulíek, P. (2011). Psychodidaktika: metody efektivního a smysluplného učení a vyučování. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-802-4733-418.

